

ПРОБЛЕМИ ПРОГНОЗУВАННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНИХ ПОКАЗНИКІВ В ХОДІ ПРОВЕДЕННЯ ФІНАНСОВОЇ ДІАГНОСТИКИ ПІДПРИЄМСТВА

Постановка проблеми. Фінанси є індикатором конкурентоспроможності господарюючого суб'єкта на ринку. Тому стійкий стан підприємства є запорукою його життєдіяльності в умовах ринкової економіки.

Для забезпечення цивілізованого розвитку ринкових відносин в Україні та для досягнення визнання механізмів підприємництва її господарюючих суб'єктів у світовому економічному просторі найбільш актуальним є вдосконалення фінансового менеджменту. При виборі й обґрунтуванні ефективних управлінських рішень для забезпечення прибуткової діяльності, реалізації інвестиційних проектів, при залученні капіталу та подоланні кризових явищ суттєво зростає роль фінансової діагностики та прогнозування.

Перехід української економіки від планового управління до функціонування на ринкових засадах об'єктивно потребує вдосконалення прогнозування фінансово-економічних та соціальних показників діяльності підприємства, з тим, щоб прогнози, які розробляються, були всебічно обґрунтованими та слугували надійним інструментом прийняття управлінських рішень, а також відповідали вимогам сучасної світової економічної практики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням прогнозування фінансово-економічних показників діяльності підприємства присвячено ряд робіт зарубіжних і вітчизняних вчених-економістів: Н.С.Барабаш, Є.Брігхем, В.Г.Воронкової, В.М.Гейця, Т.М.Гладуна, Г.С.Домарадзької, В.В.Іванова, Т.С.Клебанової, Г.О.Крамаренко, І.В.Крючкової, М.В.Мінченка, Є.В.Мниха,

М.Т.Пашути, В.О.Подольської, А.В.Ставицького, Р.В.Фещура, А.В.Фролкова, О.І.Черняка, Л.П.Чижова, О.Є.Чорної, О.В.Яріш.

Разом з цим, вивчення й аналіз опублікованих за даною проблематикою робіт дозволили зробити висновок про те, що питання формування теоретичних і методологічних підходів щодо прогнозування фінансово-економічних показників діяльності підприємства та фінансової звітності недостатньо розроблені як у науковому, так і в організаційно-практичному аспектах.

При написанні даної статті були використані праці авторів, які торкалися зазначеного кола питань, досліджено різні методи прогнозування фінансово-економічних показників діяльності на вітчизняних підприємствах.

Постановка завдання. Метою даного дослідження є уточнення економічного змісту поняття прогнозування та планування на підприємстві, визначення основних етапів підготовки прогнозованої фінансової звітності та обґрунтування методів розрахунку прогнозних фінансово-економічних показників підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Обґрунтування фінансових показників, планових фінансових операцій, як і результат багатьох господарських рішень, досягається в процесі фінансового планування та прогнозування. Ці два вельми близьких поняття в економічній літературі і на практиці часто ототожнюються. Фактично фінансове прогнозування має передувати плануванню та здійснювати оцінку безлічі варіантів (відповідно визначати можливості управління рухом фінансових ресурсів на макро- і мікрорівнях). За допомогою фінансового планування конкретизуються накреслювані прогнози, визначаються конкретні шляхи, показники, взаємопов'язані завдання, послідовність їх реалізації, а також методи, що сприяють досягненню обраної мети [3].

В економічній літературі зустрічаються різні тлумачення наукового прогнозування. Зокрема В.Г.Воронкова зазначає, що наукове прогнозування – це спеціальне дослідження, яке має свою методологію і техніку [9].

Автор поділяє прогнозування на декілька видів:

- 1) пошукове;
- 2) нормативне;
- 3) аналітичне;
- 4) прогноз-застереження.

Пошукове прогнозування – це аналіз перспектив розвитку відповідних тенденцій теперішнього в майбутньому, визначення можливих варіантів і змін, які допустимі в найближчій перспективі.

Нормативне прогнозування – це раціонально організований аналіз можливих шляхів досягнення цілей оптимізації управління. Його іноді називають «прогнозуванням навпаки», оскільки в ньому дослідження йде у зворотному напрямі: від майбутнього до теперішнього.

Аналітичні прогнози здійснюються для того, щоб у наукових цілях визначити пізнавальну цінність різних методів і засобів дослідження майбутнього.

Прогнози-застереження складаються для безпосередньої дії на свідомість і поведінку людей з метою примусити їх запобігти певним негативним моментам в передбачуваному майбутньому.

Загалом ми погоджуємося із запропонованою класифікацією і вважаємо її досить обґрунтованою.

Змістом планування як форми суспільної практики є розроблення прогнозів, проектів, програм і планів на основі використання висновків і рекомендацій науки планування [5].

Заслуговує на увагу класифікація наукового передбачення залежно від ступеня конкретності й характеру дії на хід досліджуваних процесів, запропонована Домарадзькою Г.С., Гладуном Т.М. та Фещуром Р.В. [2]. Згідно даного підходу, розрізняють три форми передбачення:

- 1) гіпотеза (загальнонаукове передбачення);
- 2) прогноз;

3) план.

Гіпотеза характеризує наукове передбачення на рівні загальної теорії. Початкову базу побудови гіпотези складають теорії та відкриті на її основі закономірності й причинно-наслідкові зв'язки функціонування і розвитку досліджуваних об'єктів.

Прогноз у порівнянні з гіпотезою має значно більшу визначеність, оскільки ґрунтується не тільки на якісних, але й на кількісних параметрах і тому дозволяє характеризувати майбутній стан об'єкта також і кількісно.

План – це постановка точно визначеної мети й передбачення конкретних, детальних подій досліджуваного об'єкта.

Існують різні форми поєднання прогнозу і плану:

1) прогноз може передувати розробці плану;
2) прогноз може складатися вслід за планом (прогнозування наслідків ухваленого в плані рішення);

3) прогноз може складатися в процесі розробки плану [2].

Розглядаючи різні точки зору щодо економічної суті процесу прогнозування, вважаємо за доцільне спинитися на визначенні, запропонованому Пашутою М.Т. [8]. Автор вважає, що прогноз – це науково обґрунтоване передбачення про можливий стан економічної системи та відповідних показників, що характеризують цей стан, у тому числі продуктивних сил, організаційно-економічних та виробничих відносин, власності, це пошук реалістичного й економічно виправданого перспективного рішення.

На нашу думку, таке тлумачення досить повно відображає економічний зміст процесу прогнозування.

Для цілей прогнозування найбільш складною, з великим ступенем невизначеності є ситуація нестійкої стабільності та періодичних коливань, які, як правило, не мають чітко визначених періодів спаду і підйому, оскільки частіше підйоми бувають порівняно короткими, а спади – довгими [11].

У процесі фінансово-господарської діяльності підприємства України та зарубіжжя складають як поточну, так і прогнозовану фінансову звітність. Якщо поточна звітність відображає результати господарювання за певний період, то прогнозована – формується до початку господарської діяльності відповідно до перспективних планів, стратегії розвитку підприємства. У її складанні зацікавлені, в першу чергу, внутрішні користувачі інформації, оскільки саме у прогнозованій фінансовій звітності інтегрується уся фінансово-господарська діяльність підприємства [10].

Певний інтерес до прогнозованої фінансової звітності мають і зовнішні користувачі, зокрема:

- установи банків – для оцінки рівня кредитоспроможності суб'єктів господарювання при отриманні позик;
- кредитори – з метою оцінки передбачуваності дій керівництва та ризику фінансового результату протягом терміну позики.

Крім того, прогнозовані фінансові звіти включаються окремим розділом до стратегічних планів, що розробляються як фінансово стабільними, так і неприбутковими підприємствами.

Брігхем Є.Ф. процес підготовки прогнозованих фінансових звітів поділяє на декілька етапів [1]:

- 1) прогнозування доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг);
- 2) підготовка проектного звіту про фінансові результати, кожна стаття якого змінюється відповідно до концепції складання прогнозу – залежно від відсотка зміни обсягу реалізації продукції. Мета його складання – визначення показника «доповнення до нерозподіленого прибутку»;
- 3) коригування власного капіталу у проектованому балансі на величину «доповнення до нерозподіленого прибутку». Інші статті балансу можуть прогнозуватися індивідуально або залежно від зміни обсягів реалізації;

4) розрахунок показника «додатково необхідні фонди» та розподіл його величини за статтями балансу.

Прогнозування полягає у вивченні можливого фінансового стану підприємства на тривалу перспективу і базується на узагальненні та аналізі наявної інформації з подальшим моделюванням можливих варіантів розвитку ситуацій та фінансових показників.

За часом і характером вирішуваних проблем прогнози поділяються на:

- стратегічні;
- оперативні;
- короткострокові;
- середньострокові;
- довгострокові.

Стратегічні прогнози мають за мету передбачати найважливіші параметри формування керованих об'єктів в середньостроковій та більш віддаленій перспективах. Оперативні прогнози призначені для виявлення можливостей у вирішенні конкретних проблем стратегічних прогнозів щодо поточної діяльності та короткострокових перспектив. Оперативний прогноз має період попередження до одного місяця; короткостроковий – від 1 місяця до 1 року; середньостроковий – від 1 до 5 років; довгостроковий – більше 5 років.

За функціональною ознакою (напрямом прогнозування) прогнози поділяються на два види: пошукові(генетичні) та нормативні (темологічні). Пошуковий прогноз заснований на умовному продовженні в майбутньому тенденцій розвитку досліджуваного об'єкта у минулому та сьогодні і не враховує тих чинників, які здатні змінити тенденції розвитку. Нормативний (темологічний) прогноз розробляється на базі наперед визначеної мети. Його завдання полягає у визначенні шляхів та термінів досягнення можливих станів об'єкта прогнозування в майбутньому, що приймаються як цілі.

Таким чином, пошуковий прогноз при визначенні майбутнього стану об'єкта прогнозування базується на даних минулого і сьогодні. Нормативний

прогноз розробляється у зворотному порядку: від заданого стану в майбутньому до існуючих тенденцій і змін відповідно до поставленої мети [3].

У фінансовому прогнозуванні найбільш поширеними є такі методи розрахунку прогнозних показників:

1. Метод прогнозування обсягу продажу (реалізації). Для розрахунку значень прогнозних показників дають оцінку прогнозу обсягів продажу конкретних видів продукції та прогнозних цін на ці товари з використанням трендових значень цих показників за минулий період (5-10 років) та з врахуванням експертних оцінок за даними зміни ринкової ситуації.

2. Метод прогнозування доходів і витрат. При застосуванні даного методу аналогічно до методу прогнозування обсягу продажу на пропорційній основі визначаються доходи та витрати операційної діяльності. Суми надзвичайних доходів і витрат не плануються.

3. Метод відсотка від продажу передбачає визначення кожної статті фінансового плану прогнозу виходячи з її базової величини, що коригується на зміну обсягу продажу у відсотках до попереднього періоду.

4. Метод прогнозування балансу активів і пасивів підприємства. При використанні даного методу виходять з аналітичних доказів та аргументацій, які стосуються обґрунтування обсягу і структури активів для реалізації місії підприємства та для досягнення його стратегічних цілей. Відповідно до цього визначають джерела їх покриття за рахунок власного і залученого капіталу. За умов дефіциту капіталу у покритті потреб ресурсів економічної діяльності визначають потребу у зовнішньому фінансуванні.

5. Метод розрахунку критичної маси продажу, який передбачає визначення параметрів беззбиткової діяльності. Критична маса продажу характеризує її гранично мінімальний обсяг, який забезпечує підприємству беззбиткове виробництво та збут. Чим більша маса продажу відносно до критичної, тим більше прибутку з цього отримує підприємство. Головне завдання фінансового

менеджменту полягає у мінімізації критичного обсягу продажу продукції, що гарантуватиме більшу стабільність при зміні кон'юнктури товарного ринку та при конверсії виробництва [6].

При складанні прогнозованого звіту про фінансові результати найчастіше використовують метод відсотка від продажу, про який йшлося вище. В ході складання прогнозу статті звіту (крім тих, що не залежать від зміни продажу) перераховують на однаковий відсоток збільшення (зменшення) показника доходу від реалізації продукції. З цією метою їх класифікують на автоматично утворені та регульовані.

Автоматично утворені статті змінюються пропорційно обсягу продажу. До них відносять:

- дохід (виручка від реалізації);
- собівартість реалізованої продукції;
- операційні доходи і витрати.

Регульовані статті утворюються незалежно від обсягу продажу, для їх кількісного визначення використовують інші методи. Серед них виділяють:

- фінансові доходи і витрати;
- інші доходи і витрати.

Суми надзвичайних доходів і витрат, як зазначалося вище, плануванню не підлягають.

Таким чином, за результатами фінансового аналізу та прогнозування фінансово-економічних показників може обиратися найбільш виправдана у конкретних економічних умовах стратегія і тактика бізнесу та дієві механізми його державного регулювання. Прогнози є базою для розробки планів економічного зростання чи фінансової стабілізації, напрацювання механізмів подолання кризових явищ, відновлення ділового партнерства, реалізації конкурентної та антимонопольної політики.

Висновки з даного дослідження. Особливістю фінансових процесів є їхня висока динамічність, тобто досить швидке реагування фінансових показників (прибуток, рентабельність, оборотність оборотних коштів, ліквідність, фінансова стійкість, платоспроможність та ін.) на зміну стану підприємства, що особливо важливо для одержання прогнозів в умовах нестабільного соціально-економічного середовища.

Саме тому на сьогодні все більшого значення набуває трендовий аналіз та прогнозування економічних циклів, оцінка діапазону допустимого коливання фінансових показників, визначення необхідного та можливого зростання економічного потенціалу підприємства загалом та фінансових результатів зокрема.

Література

1. Брігхем Є. Основи фінансового менеджменту. Пер з англ.. – К.: Молодь, 1997. – 1000 с.
2. Домарадзька Г.С. Прогнозування і макроекономічне планування: Навч. посібник / Домарадзька Г.С., Гладун Т.М., Фещур Р.В. – Львів: «Магнолія-2006», 2007. – 211 с.
3. Крамаренко Г.О. Фінансовий аналіз. Підручник. / Крамаренко Г.О., Чорна О.Є. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 392 с.
4. Макроекономічне моделювання та короткострокове прогнозування / За ред. к.е.н. І.В.Крючкової. – Харків: Форт, 2000. – 336 с.
5. Мінченко М.В., Чижов Л.П., Фролков А.В. Планування та прогнозування соціально-економічного розвитку регіонів: Підручник. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2004. – 442 с.
6. Мних Є.В. Фінансовий аналіз: навч. посіб. / Є.В.Мних, Н.С.Барабаш. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2010. – 412 с.

7. Моделі і методи соціально-економічного прогнозування: Підручник / Геєць В.М., Клебанова Т.С., Чкерняк О.І., Іванов В.В., Кизим М.О., Дубровіна Н.А., Ставицький А.В. – 2-е вид., виправ. – Харків: ВД «ІНЖЕК», 2008. – 396 с.

8. Пашута М.Т. Прогнозування та програмування економічного і соціального розвитку: Навчальний посібник. – Київ: Центр навчальної літератури, 2005. – 408 с.

9. Планування та прогнозування в умовах ринку. – Навчальний посібник / Під ред. д.ф.н., проф. В.Г. Воронкової. – К.: ВД «Професіонал», 2006. – 608 с.

10. Подольська В.О. Фінансовий аналіз: Навч посібник. / Подольська В.О., Яріш О.В. – К.: Цент навчальної літератури, 2007. – 488 с.

11. Секторальні моделі прогнозування економіки України / за ред. академіка НАН України В.М.Гейця. – к.: Фенікс, 1999. – 304 с.

Сарай Н.І.

ПРОБЛЕМИ ПРОГНОЗУВАННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНИХ ПОКАЗНИКІВ В ХОДІ ПРОВЕДЕННЯ ФІНАНСОВОЇ ДІАГНОСТИКИ ПІДПРИЄМСТВА.

Анотація. У статті уточнено економічний зміст поняття прогнозування та планування на підприємстві, визначено основні етапи підготовки прогнозованої фінансової звітності та обґрунтовано методи розрахунку прогнозних фінансово-економічних показників підприємства.

Ключові слова: прогнозування, планування, фінансовий аналіз, фінансова звітність, фінансово-економічні показники.

Сарай Н.И.

ПРОБЛЕМЫ ПРОГНОЗИРОВАНИЯ ФИНАНСОВО-ЭКОНОМИЧЕСКИХ ПОКАЗАТЕЛЕЙ В ХОДЕ ПРОВЕДЕНИЯ ФИНАНСОВОЙ ДИАГНОСТИКИ ПРЕДПРИЯТИЯ.

Аннотация. В статье уточнён экономический смысл понятия прогнозирования и планирования на предприятии, определены основные этапы

подготовки прогнозированной финансовой отчётности, а также обоснованы методы расчёта прогнозных финансово-экономических показателей предприятия.

Ключевые слова: прогнозирование, планирование, финансовый анализ, финансовая отчётность, финансово-экономические показатели.

Sarai N.I.

THE PROBLEMS OF PROGNOSTICATION FINANCIAL AND ECONOMIC INDEXES DURING REALIZATION FINANCIAL DIAGNOSTICS OF ENTERPRISE.

Annotation. In the article economic maintenance of concept of prognostication and planning is specified on an enterprise, certainly the basic stages of preparation of the forecast financial reporting and grounded methods of calculation of prognosis financial and economic indexes of enterprise.

Key words: prognostication, planning, financial analysis, financial reporting, financial and economic indexes.